

ZNAČENJE ORIJENTACIJSKIH KRITERIJA VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE ZA DOSUDU PRAVIČNE NOVČANE NAKNADE NEIMOVINSKE ŠTETE

Ivica Crnić, dipl. iur. *

UDK UDK: 347.426.6(497.5)
347.513(497.5)

Izvorni znanstveni rad
Prihvaćeno: listopad 2012.

Hrvatski pravni poredak oštećeniku priznaje pravo na naknadu neimovinske štete. Pri tome se kao iznimno složeno pitanje pojavljuje objektivnost medicinskih, a zatim i pravnih kriterija prema kojima bi se ocjenjivalo postoji li uopće pravo oštećenika na takvu naknadu, a onda i u kojem novčanom iznosu. Autor u ovom radu prikazuje Orijentacijske kriterije i iznose za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete koje je prihvatio Građanski odjel Vrhovnog suda Republike Hrvatske u sjednici održanoj dana 29. studenoga 2002., te ocjenjuje mogućnost njihove primjene nakon što je 1. siječnja 2006. stupio na snagu novi ZOO-a, prema kojem je prihvaćena objektivna koncepcija neimovinske štete kao povrede prava osobnosti. U radu se razmatra i pitanje ujednačivanja medicinskih kriterija te ističe da su objektivnost, općeprihvaćenost i ujednačenost medicinske prakse pretpostavke za kvalitetnije i objektivnije suđenje.

Ključne riječi: neimovinska šteta, medicinski kriteriji, fizička bol, duševna bol, orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda

1. OBJEKTIVNOST MEDICINSKIH I PRAVNIH KRITERIJA?

Hrvatski pravni poredak oštećeniku priznaje pravo na naknadu neimovinske štete. Pri tome se kao iznimno složeno pitanje pojavljuje objektivnost medicin-

* Ivica Crnić, dipl. iur., odvjetnik, Petrova 182, Zagreb

skih, a zatim i pravnih kriterija prema kojima bi se ocjenjivalo postoji li uopće pravo oštećenika na takvu naknadu, a onda i u kojem novčanom iznosu.¹

Odštetno pravo nema sistematizirane odredbe o utvrđivanju neimovinske štete na osobama, ne postoje ni relativno jednostavne formule kao kod naknade štete na uništenoj ili oštećenoj stvari. Zakonodavac u većini zemalja nije donio precizne norme, polje slobodne sudske (pr)ocjene jako je široko, a posljedica toga je različitost sudske prakse.²

U Europi ne postoje jedinstvene metode vrednovanja neimovinske štete, odnosno ocjene njezinih posljedica i visine naknade.³ Bolja situacija nije ni u Hrvatskoj. Naime, taj se problem pojavljuje i u praksi hrvatskih sudova. Uočeno je da ponekad postoje i vrlo velike razlike u mišljenjima medicinskih stručnjaka o zdravstvenim posljedicama koje trpi oštećenik. Ovisno o posljedicama, oštećenik ima pravo na veću ili manju pravičnu novčanu naknadu, pa mišljenje koje daju medicinski stručnjaci ima itekakav praktičan utjecaj na konačan rezultat, tj. iznos odštete.⁴

Nepostojanje objektiviziranih i općeprihvaćenih medicinskih kriterija pri procjeni posljedica na zdravlje oštećenika nedvojbeno je važno pitanje. Odgovor na njega morala bi dati medicinska znanost i struka.⁵ Ujednačivanje medicinskih

¹ Ovdje ponajprije govorimo o pravičnoj novčanoj naknadi kao obliku popravljavanja neimovinske štete zbog toga što je to u praksi i najčešći oblik naknade. Dakako, postoje i nenovčani oblici popravljavanja neimovinske štete, primjerice objavljivanje presude ili ispravka (čl. 1099. ZOO-a).

² Takvo stajalište iznose Szoelesy, Paul; Tissot, Charles Robert, *L'évaluation du dommage resultant de l'invalidité dans divers pays européens*, Schulthess, Zürich, 1974., str. 10.

³ O toj neujednačenosti vidi Ćurković, Marijan, *Europa neujednačena u određivanju šteta*, Svijet osiguranja 8/2006., str. 38 - 42; *idem*, *Repozicioniranje neimovinske štete u nekim europskim zemljama*, u: *Naknada neimovinske štete (pravno-medicinski okvir)*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2009., str. 121 - 137.

⁴ O tim pitanjima vidjeti u zborniku radova *Multidisciplinarni aspekti ozljede vratne kralježnice*, Organizator d.o.o., Zagreb, koji je objavljen nakon međunarodnog simpozija koji su 8. i 9. ožujka 2002. u Zagrebu organizirali Hrvatski liječnički zbor i Hrvatsko društvo za medicinska vještačenja. O tome pišu i Marović, Anton; Štimac, Siniša, *Metodika izračuna ukupnog postotka smanjenja životne aktivnosti*, *Odvjetnik* 9-10/2005., str. 38 - 42.

⁵ Pokušaj stvaranja ujednačenih medicinskih kriterija u Republici Hrvatskoj nalazimo u knjizi Zečević, Dušan; Škavić, Josip i dr., *Osnove sudske medicine za pravnike*, Barbat d.o.o., Zagreb, 1996., str. 281 - 289. Valja imati na umu i prijedloge za korištenje *Europskih indikativnih tabela za ocjenu umanjenja psihičkog i fizičkog integriteta*. Te su tabele prikazane u zborniku radova *Naknada neimovinske štete (pravno-medicinski okvir)*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2009., str. 245 - 290.

kriterija bitno bi pridonijelo i pravnoj jednakosti oštećenika, jer bi u slučaju spora sudovi mogli kritičnije ocjenjivati nalaze i mišljenja sudskih vještaka, a zatim i prosuđivati postoji li pravo na naknadu štete i u kojem iznosu (visini). Prema tome **objektivnost, općeprihvaćenost i ujednačenost medicinske prakse pretpostavke su i za kvalitetnije i objektivnije suđenje.**

O ujednačivanju sudske prakse orijentacijskim kriterijima vidjeti u 2. odjeljku ovog rada.

1.1. O nelagodama pri vještačenju

U literaturi se piše o nelagodi prilikom vještačenja. Tekst koji ovdje citiramo⁶ odnosi se na nelagodu psihijataru prilikom osiguravateljsko-pravnih vještačenja, no on je aktualan i u odnosu na druge vrste medicinskih vještačenja u slučaju naknade štete ili isplate iz odnosa osiguranja.

Posebice pri tome mislimo na sukobljene pozicije stalnih sudskih vještaka s jedne strane i liječnika cenzora koji rade u osiguravateljskim društvima ili za njihove potrebe s druge strane. Kad bi postojali objektivizirani i općeprihvaćeni medicinski kriteriji za ocjenu posljedica na zdravlje oštećenika te bi nelagode i sukobi bili bitno manji. U spomenutom se tekstu kaže: "Liječnik osjeća nelagodu kad vidi koliko se često zanemaruje, ili bi se trebalo zanemariti, zdravstveni interes osiguranika zbog ekonomskog interesa osiguravajućeg društva (...). Liječnici cenzori koji rade za osiguravajuća društva u svojim preporukama idu na ruku osiguravajućeg društva često ostavljajući dojam kako obavljaju na neki način ekonomsko-odvjetničke stručne poslove. Nije nerealno pretpostaviti da to, izuzmemo li povlašteni odnos lojalnosti zbog prostorne povezanosti, vjerojatno i čine kako bi osigurali kontinuitet svog zaposlenja, kao što i slobodni liječnici često mogu biti skloni rezultatu vještačenja u prilog naručitelju kako bi osigurali postojan priljev narudžbi (...). Oblikovanjem jedinstvenog osiguravateljskog modela mogli bi se prevladati dosad navedeni i slični oblici nelagode. Međutim, sve dok se od liječnika bude zahtijevalo da bude i znanstveni sudac

⁶ Gmür, Mario, *Das Unbehagen der Psychiatrie bei der versicherungsrechtlichen Begutachtung und dessen Überwindung*, u: Zangger, Paul; Erb Egli, Daniela, *Die verunfallte Psyche: Psychische Schäden als Unfallfolge*, Elster Verlag, Zürich, 1999., str. 46 - 69 - prijevod na hrvatski jezik u knjizi Goreta, Miroslav; Peko Čović, Ivana; Buzina, Nadica, *Psihijatrijska vještačenja, zbirka ekspertiza, knjiga druga: građansko pravo*, Naklada Zadro i Psihijatrijska bolnica Vrapče, Zagreb, 2006., str. 523 - 524.

i pomiritelj u osigurateljnim razmiricama, on će i dalje zamjećivati izvore svoje nelagode. Ta nelagoda potječe od nesavršenosti i nesigurnosti njegove znanstvene mogućnosti svjedočenja.”

Ti problemi koji su uočeni na području psihijatrijskih vještačenja pojavljuju se i u drugim vrstama medicinskih vještačenja. Zato u parnicama za naknadu štete nailazimo na bitno suprotstavljena mišljenja vještaka kojega je privatno angažirao oštećenik⁷ (koji time dokazuje veći opseg štete, odnosno pretrpljene zdravstvene posljedice) i odgovorne osobe, primjerice osiguravateljskog društva, koja na temelju mišljenja svojeg liječnika cenzora dokazuje da su te posljedice bitno manje nego što to tvrdi oštećenik. Između te dvije vatre nalazi se stalni sudski vještak medicinske struke, a na kraju i sudac⁸ koji na temelju čl. 261. u vezi s čl. 8. Zakona o parničnom postupku (Narodne novine, br. 53/1991., 91/1992., 112/1999., 88/2001., 117/2003., 88/2005., 02/2007. i 84/2008. i 123/2008. - ispr. - dalje: ZPP) treba odlučiti o valjanosti određenog dokaza.

2. ORIJENTACIJSKI KRITERIJI VRHOVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Uočene su i razlike u kriterijima sudova u dosuđivanju pravične novčane naknade za nematerijalnu štetu, tj. za slučajeve u kojima se primjenjuje Zakon

⁷ Značenje nalaza i mišljenja vještaka ima samo nalaz i mišljenje onog vještaka kojeg je u tom svojstvu odredio parnični sud, a ne i nalaz i mišljenje osobe koju je angažirala neka od stranaka (čl. 251. ZPP-a). Tako Vrhovni sud u odluci Rev-797/01 od 25. 9. 2001. (Izbor odluka, Vrhovni sud Republike Hrvatske, 2/02-166.). Kad o istim činjenicama imaju različito mišljenje medicinski vještak, kojega je u tom svojstvu odredio sud, i liječnik kojega je pozvala stranka, nije riječ o razlikama u nalazima i mišljenjima dvaju vještaka. Tako Žs u Zagrebu u odluci broj Gž-5222/98 od 13. 04. 1999. (Ing PSP 2000/8-39 - Pregled sudske prakse, prilog časopisa *Zakonitost* iz Zagreba). Nalaz i mišljenje koje jedna od stranaka izradi o svom trošku samo je pomoćna građa u parničnom postupku. Sudac je ovlašten odlučiti hoće li uzeti takav nalaz kao osnovu za odlučivanje o daljnjem tijeku postupka. Sud prvog stupnja pravilno je postupio kad je odlučio da se neće ponovno pozivati liječnici vještaci, jer su im se sva pitanja mogla postaviti na raspravi koja je bila radi toga i određena (čl. 261. st. 2. ZPP-a). Tako Žs u Zagrebu, Gžn-3723/02 od 28. 10. 2003. (Izv. - izvorni (originalni) tekstovi (odluka) iz sudske prakse što ih je pregledao autor).

⁸ O tome vidjeti i kod Kauzlarić, Željana, *Stalni sudski vještaci*, Informator br. 5538 od 4. travnja 2007. i br. 5541 od 14. travnja 2007.

o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 53/1991., 73/1991., 3/1994., 7/1996., 112/1999. i 88/2001. - dalje: ZOO/91). Da bi se praksa ujednačila, Građanski odjel Vrhovnog suda Republike Hrvatske na sjednici održanoj 29. studenoga 2002. razmotrio je i prihvatio *Orijentacijske kriterije i iznose za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete*⁹ (dalje: *Orijentacijski kriteriji*).¹⁰

Ti kriteriji ne pokrivaju sve priznate oblike nematerijalne štete po ZOO/91, već se ograničavaju samo na neke najvažnije i najčešće u praksi.

2.1. Potreba društvene solidarnosti

Utvrđivanju tih kriterija prethodilo je prikupljanje podataka o praksi županijskih sudova kao drugostupanjskih. U raspravi i pri prihvaćanju *Orijentacijskih kriterija* posebno se imalo na umu da za manje posljedice valja dosuđivati manje iznose naknade štete, a za teške ili osobito teške posljedice oštećeniku treba dosuđivati veće iznose naknade (nego u dosadašnjoj praksi) jer upravo onima koji su teško stradali valja dati takvo zadovoljenje da lakše podnesu nastalu štetnu situaciju, koja u nekim slučajevima ima i trajne, tj. doživotne, teške posljedice. Time je Vrhovni sud Republike Hrvatske posebno naznačio potrebu **društvene solidarnosti** u slučajevima kada žrtva (oštećenik) trpi naročito teške posljedice štetne radnje. To ne isključuje potrebu da se nakon određenog vremena primjene ti kriteriji opet razmotre i da se ocijeni je li njima postignut željeni cilj, ponajprije ravnopravnost svih pred zakonom i da oni koji su osobito teško tjelesno ozlijeđeni ili duševno povrijeđeni dobiju novčanu naknadu koja će s pravom nositi ime - pravična. U tom smislu osobno smatram da je došlo vrijeme da se ti kriteriji opet razmotre na sjednici Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

⁹ *Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete* izvorno su objavljeni u Izboru odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. 1/03., str. 60. Objavljeni su i u knjizi Crnić, Ivica, *Odštetno pravo*, drugo bitno izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zgombić i partneri, 2008., str. 849 - 853.

¹⁰ Literatura: Grbin, Ivo, *Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda Republike Hrvatske za utvrđivanje visine pravične novčane naknade neimovinske štete*, u: *Naknada neimovinske štete (pravno-medicinski okvir)*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2009., str. 26 - 55.

3. ORIJENTACIJSKI KRITERIJI NISU MATEMATIČKA FORMULA

Posebno valja naglasiti da Orijetacijski kriteriji nisu *matematička formula* koja pukim automatizmom služi za utvrđivanje i izračunavanje pravične novčane naknade. To je naglašeno već u uvodnom dijelu tog stajališta Građanskog odjela Vrhovnog suda.

3.1. Kako ne oštetiti žrtvu

U primjeni propisa čl. 200. st. 1. ZOO/91, odnosno sada čl. 1100. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/2005. i 41/2008. - dalje: ZOO) valja uvijek imati na umu sve okolnosti slučaja, pri čemu trajanje i jačina tjelesnih i duševnih bolova i straha imaju značaj osobito važnih, ali ne i jedinih okolnosti koje sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade.

Obveza je sudskog vještaka da što potpunije opiše zdravstvene posljedice (štetu koju je oštećenik pretrpio), a suda da ovisno o svim okolnostima slučaja i težini povrede, a ne samo o trajanju i jačini tjelesnih i duševnih boli i straha, dosudi pravičnu novčanu naknadu.

U praksi susrećemo tzv. **mehaničku primjenu Orijetacijskih kriterija**, pri čemu sudovi odlučuju o iznosu odštete uzimajući u obzir samo osnovne elemente slučaja, primjerice samo jačinu i trajanje određenih bolova, a propuštaju ocijeniti sve druge okolnosti slučaja. To nije suđenje koje treba rezultirati osudom odgovorne osobe na isplatu pravične novčane naknade, dakako, ako postoji njezina odgovornost, već primjena određenih formula ili matematike u pravu. To dovodi i do apsurdnih situacija da se naknada po pojedinoj osnovi dosuđuje čak u lipama.

Takvo postupanje nije dopustivo jer odlučivanje o iznosu neimovinske štete jest suđenje u kojem se primjenjuje pravni standard - *pravičnost* pri odmjeravanju novčane odštete. Pri tome su Orijetacijski kriteriji, kao što i sam njihov naziv kazuje, tek orijentir kako ne bi bilo ekstremnih odstupanja odnosno kako bi se omogućilo da u situacijama koje ne odskaču od životnog prosjeka oštećenici budu u jednakom pravnom položaju. Prema tome, dužnost je suda ocijeniti sve okolnosti i težinu povrede prava osobnosti, a ne tek neke od elemenata koji unutar pojedine činjenice utječu na iznos pravične

novčane naknade koji pripada oštećeniku (čl. 1100. ZOO-a).¹¹ Ako sud to ne učini, oštećuje žrtvu.

Novčanu naknadu koju oštećenik dobiva ne treba shvatiti, naime, kao *ekvivalent* ugroženom ili izgubljenom dobru. Novac treba oštećeniku osigurati mogućnost pribavljanja drugih dobara i ugodnosti koje mu pomažu da lakše prebrodi tjelesnu ili duševnu krizu ili strah nastao kao posljedica štete.¹² Isplata neke svote barem može ublažiti osjećaj neugode koju oštećenik trpi i donekle pridonijeti naknadi izgubljenog zadovoljstva u življenju.¹³

3.2. Uloga odvjetnika

Ne manje važna je **uloga odvjetnika kao zastupnika oštećenika**. Dužnost je odvjetnika što potpunije i plastičnije opisati kakve štetne posljedice oštećenik trpi. Iznošenjem tih činjenica odvjetnik omogućuje sudu da bolje uoči bitne posljedice koje trpi oštećenik, te da na temelju tih činjenica formira stav o pravu oštećenika na isplatu pravične novčane naknade i o njezinoj visini. Ako odvjetnik kao zastupnik oštećenika to ne učini, već samo *lapidarno* navede da je oštećenik pretrpio (primjerice) fizičke i duševne boli i strah, odvjetnik ne postupa u skladu s pravilima profesije i može oštetiti svog klijenta, jer nije naveo činjenice koje su mogle rezultirati povoljnijim ishodom za oštećenika.

U tom bi smislu sud i od sudskih medicinskih vještaka morao zahtijevati nalaz i mišljenje koje će cjelovito prikazati kakve je posljedice po svoje zdravlje pretrpio oštećenik. Takvo izvješće medicinskog sudskog vještaka daje valjanu podlogu sudu da odluči o zahtjevu za popravlanje neimovinske štete.

¹¹ O činjenicama koje bi trebalo imati na umu kod zahtijevanja da odgovorna osoba plati pravičnu novčanu naknadu, odnosno kod suđenja, više vidjeti u knjizi Crnić, *Odštetno pravo*, op. cit. u bilj. 9, str. 662 - 687, ili u Crnić, Ivica, *Činjenice važne za utvrđivanje iznosa (visine) neimovinske štete*, u: *Naknada neimovinske štete (pravno-medicinski okvir)*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2009., str. 56 - 92.

¹² U tom smislu i Vs u odluci Rev-1626/80 od 20. 1. 1981. PSP-19/89: "Naknada nematerijalne štete ni inače nije naknada u punom smislu te riječi, već samo mogući način da se djelomično umanje nastale posljedice". Odluku smatramo aktualnom i u primjeni čl. 1100. do 1102. ZOO-a.

¹³ Isto Grbin, op. cit. u bilj. 10, str. 27.

Sud je ovlašten, uz odgovarajuće obrazloženje, čak i bitno odstupiti od rečenih Orijetacijskih kriterija i dosuditi oštećeniku (bitno) veću pravičnu novčanu naknadu kada to zahtijevaju posebne okolnosti slučaja.¹⁴

Suđenje u predmetima neimovinske štete zahtijeva, dakle, primjenu pravnog standarda *pravičnost*, a ne samo i jedino matematiku koja proizlazi iz mehaničke primjene orijentacijskih kriterija.

Iz sudske prakse koja se temelji na ZOO/91 navodimo: Orijetacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, koje je na sjednici održanoj 29. 11. 2002. donio Vrhovni sud Republike Hrvatske, nisu puke matematičke formule kojima bi se automatizmom i strogim formalizmom po utvrđenoj formuli morale izračunavati i dosuđivati pravične novčane naknade tužiteljima koji u sudskim postupcima zahtijevaju naknadu nematerijalne štete.¹⁵ Naprotiv, iz samog naziva citiranih kriterija (*Orijetacijski*) proizlazi da je njihova svrha da se omogućiti određena ujednačena primjena odredbe čl. 200. st. 1. ZOO/91. Prilikom dosuđivanja konkretne pravične novčane naknade sud uvijek mora ocijeniti odnosno imati na umu sve okolnosti i specifičnosti slučaja, zbog čega je sasvim normalno da u pojedinačnim slučajevima dolazi do određenog odstupanja od iznosa utvrđenih rečenim Orijetacijskim kriterijima. Tako Vrhovni sud Republike Hrvatske u odlukama broj Rev-1322/07 od 5. ožujka 2008. i Rev-686/04 od 15. lipnja 2005. (Izv.) te Županijski sud u Zagrebu u odluci poslovni broj Gžn-969/03 od 4. studenoga 2003.

4. ORIJENTACIJSKI KRITERIJI I NOVI ZOO

4.1. Objektivna koncepcija neimovinske štete

Novi ZOO u čl. 1046. određuje štetu kao umanjenje nečije imovine (obična šteta), sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) i **povredu prava osobnosti (neimovinska šteta)**.¹⁶

Time je u zakonu prihvaćena *objektivna* koncepcija neimovinske štete. To znači da je baš svaka povreda prava osobnosti ujedno i neimovinska šteta.

¹⁴ Primjer mogućeg odstupanja vidjeti u nastavku ovog rada.

¹⁵ Isto Grbin, *op. cit.* u bilj. 10, str. 48.

¹⁶ Potpunije o pravima osobnosti i neimovinskoj šteti u Crnić, *Odštetno pravo, op. cit.* u bilj. 9, str. 554 - 693.

Međutim, bitno je uočiti da **svaka povreda prava osobnosti, iako je time objektivno nastala neimovinska šteta (čl. 1046. ZOO-a), ne znači i bezuvjetno pravo oštećenika na isplatu pravične novčane naknade.**

To će pravo u slučaju spora oštećenik ostvariti samo ako sud nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju. Pri odlučivanju o visini, dakle iznosu pravične novčane naknade, sud će imati na umu jačinu i trajanje povredom izazvanih fizičkih bolova, duševnih boli i straha, cilj kojemu služi ta naknada, ali će voditi računa i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom naravi i društvenom svrhom. To su činjenice koje su mjerilo težine povrede prava osobnosti, ali su i zapreka prodoru *lukrativnosti* i *komercijalizacije* u to pravno područje (čl. 1100. st. 1. i 2. ZOO-a, koji se odnosi na fizičke osobe).

Dosuđenju novčane naknade bilo bi, dakle, mjesta pod pretpostavkom da su duševne boli bile jake i da su trajale, jer sud mora imati na umu i cilj kojem služi pravična novčana naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom naravi i društvenom svrhom (čl. 1100. st. 1. i 2. ZOO-a).

Dakako, moglo bi se razmišljati da se u situacijama kad je došlo do povrede prava osobnosti, ali je riječ o kraćem trajanju i slabijoj jačini duševnih bolova, naknada dosudi u **simboličnom novčanom iznosu.**

4.2. Primjena po novom ZOO-u

Iako su Orijentacijski kriteriji doneseni u vrijeme važenja ZOO/91, oni će se u određenoj mjeri moći primjenjivati i kad se pravična novčana naknada bude dosuđivala primjenom novog Zakona o obveznim odnosima, koji je na snazi od 1. siječnja 2006.¹⁷ Tu ponajprije mislimo na način utvrđivanja iznosa pravične

¹⁷ Valja podsjetiti da je člankom 1163. st. 1. ZOO-a određeno da se odredbe tog zakona neće primjenjivati na obvezne odnose koji su *nastali* prije njegovog stupanja na snagu, tj. na obvezne odnose nastale do 31. prosinca 2005. Riječ je o klasičnom pravnom pravilu *tempus regit actum* prema kojem se u prosudbi prava i obveza primjenjuje zakon koji je važio u vrijeme nastanka obveze. Prema tome na odštetne zahtjeve u kojima je šteta nastala do 31. prosinca 2005. primjenjivat će se odredbe ZOO/91, a na one u kojima je šteta nastala nakon tog vremena, dakle od 1. siječnja 2006. nadalje, primjenjivat će se novi ZOO. U praksi će se morati od slučaja do slučaja prosuđivati kada je određeni obvezni odnos nastao, a u skladu s tim utvrđenjima primijeniti i odgovarajući zakon.

novčane naknade za fizičke bolove i strah kao činjenice važne za primjenu čl. 1100. ZOO-a. No, smatramo da će oni biti primjenjivi i kod utvrđivanja duševnih boli kao činjenice iz čl. 1100. ZOO-a. Naime, da bi se utvrdilo trpi li oštećenik duševne boli treba, kao činjenicu (ne kao pravnu osnovu) utvrditi primjerice je li mu životna aktivnost smanjena, je li naružen i slično. Naime, činjenice smanjenja životne aktivnosti i/ili naruženosti daju mjesta zaključku trpi li oštećenik duševne boli i u kojem trajanju i jačini.¹⁸

Naime, prema čl. 1100. ZOO-a, u slučaju povrede prava osobnosti sud će, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, neovisno o naknadi imovinske štete, a i kad nje nema. Pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade *sud će voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih bolova, duševnih boli i straha*, cilju kojemu služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom naravi i društvenom svrhom. Za povredu ugleda i drugih prava osobnosti pravne osobe sud će joj, ako procijeni da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, neovisno o naknadi imovinske štete, a i kad nje nema.

Međutim, iz činjenice da se povrede prava osobnosti koje su neimovinska šteta u ZOO-u tek primjerice nabrajaju (čl. 19. u vezi s čl. 1046. ZOO-a), očito je da rečeni Orijetacijski kriteriji više ne obuhvaćaju sve slučajeve u kojima je nužno ujednačiti kriterije kako bi u istoj činjeničnoj i pravnoj situaciji oštećenici dobili jednaku odštetu (ustavno načelo jednakosti svih pred zakonom). U svakom slučaju i mogući, novi orijentacijski kriteriji imali bi bitne značajke sadašnjih, a posebice da ni oni neće biti puke matematičke formule za izračun pravične novčane naknade.

U literaturi se o tome navodi: "U vezi s upotrebljivošću Orijetacijskih kriterija dobro je naglasiti da ni onda kada se primjenjuje ZOO/91, oni ne pokrivaju sve tada priznate oblike nematerijalne štete, već se ograničavaju samo na neke najznačajnije i u praksi najčešće. Sada broj pravno priznatih oblika neimovinske štete nije uopće limitiran, pa je u ovom trenutku teško predvidjeti hoće li se i u kojoj mjeri njihov broj širiti u budućnosti. Tome treba dodati da se s početkom primjene ZOO-a pravo na naknadu neimovinske štete priznaje i pravnim osobama u vezi s čim Orijetacijski kriteriji nisu od neke koristi."¹⁹

¹⁸ O činjenicama koje bi trebalo imati na umu kod zahtijevanja da odgovorna osoba plati pravičnu novčanu naknadu, odnosno kod suđenja, više vidjeti u Crnić, *Odštetno pravo, op. cit.* u bilj. 9, str. 662 - 687 ili Crnić, *Činjenice važne...*, *op. cit.* u bilj. 11, str. 56 - 92.

¹⁹ Tako Grbin, *op. cit.* u bilj. 10, str. 54.

Pojaviti će se i oblici povreda prava osobnosti kao neimovinska šteta koja je proizašla iz povrede ugovorne obveze²⁰ (čl. 346. st. 1. ZOO-a). U takvim situacijama hrvatski sudovi uopće nemaju iskustava pa valja očekivati da će biti potrebno izvjesno, moguće i duže vrijeme da se u tom području ujednači sudska praksa, a osobito kriteriji u dosudi visine pravične novčane naknade. To će zahtijevati prihvaćanje novih orijentacijskih kriterija.

S obzirom na odredbu čl. 1163. st. 1. ZOO-a da se odredbe tog zakona neće primjenjivati na odnose koji su nastali prije njegova stupanja na snagu, tj. prije 31. prosinca 2005., Orijetacijski kriteriji Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 29. studenoga 2002. nesumnjivo će u cijelosti biti aktualni za odnose nastale do 31. prosinca 2005.

5. Odstupanje od orijentacijskih kriterija (primjer)

Već smo spominjali da Orijetacijske kriterije ne treba primjenjivati isključivo mehanički, tj. kao matematičku formulu. I u samim se Kriterijima izričito predviđa mogućnost odstupanja na više ili na niže. To će zavisiti od svakog konkretnog slučaja. Za odstupanje sudovi, dakako, moraju navesti razloge.

Mogućnost odstupanja postoji za sve životne situacije u kojima utvrđene činjenice to opravdavaju. Međutim, možda je to najizraženije u slučaju povrede prava osobnosti, primjerice na tjelesno zdravlje (čl. 19. u vezi s čl. 1046. ZOO-a), kada kao posljedica nastupa i smanjenje životne aktivnosti. Do smanjenja životne aktivnosti dolazi zbog tjelesne ozljede ili gubitka tjelesnog organa. Smanjenje životne aktivnosti kod oštećenika tada izaziva duševnu bol. Činjenica da oštećenik zbog povrede tjelesnog zdravlja trpi duševnu bol je činjenica koju u smislu čl. 1100. st. 1. i 2. ZOO-a sud mora imati na umu kad odlučuje o pravičnoj novčanoj naknadi za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti na tjelesno zdravlje.²¹

Da bi se utvrdilo u kojem stupnju postoje zdravstvene tegobe oštećenika, tj. u kojoj je mjeri smanjena njegova životna aktivnost ili (na drugi način izrečeno)

²⁰ O nekim kriterijima za dosudu pravične novčane naknade zbog povrede prava osobnosti nastale povredom ugovorne obveze (čl. 346. st. 1. ZOO-a) više vidjeti u Crnić, *Odštetno pravo, op. cit.* u bilj. 9, str. 685 - 687, ili Crnić, Ivica, *Neimovinska šteta*, Organizator d.o.o., Zagreb, 2006.

²¹ O problemima koje će to izazivati u parničnom procesu više vidjeti u Crnić, *Činjenice važne...*, *op. cit.* u bilj. 11, str. 67 - 76.

u kojoj je mjeri očuvana njegova preostala životna aktivnost (stupanj invaliditeta)²², valja provesti sudskomedicinsko vještačenje.²³ Ozbiljan je problem to što nema općeprihvaćenih mjerila prema kojima se postotak (stupanj) smanjenja životne aktivnosti određuje. Ni sami se sudski vještaci ne izjašnjavaju odakle im uporište za mišljenje o postotku invalidnosti, tj. jesu li im kao pomoćno sredstvo poslužile tablice koje su sačinili Zečević-Škavić ili tablice za određivanje postotka invalidnosti koje rabi Fond mirovinskog i invalidskog osiguranja, tablice koje se rabe u osiguravateljskim društvima ili je riječ o procjeni samog vještaka kao plodu njegova iskustva. To s prilično sigurnosti pokazuje kako se u praksi sudova, koji se oslanjaju na utvrđeni postotak invalidnosti kao važan kriterij za određivanje visine pravične novčane naknade, usporedo primjenjuju različita mjerila stupnja invalidnosti. Posljedica toga je, naravno, i nejednako tretiranje oštećenika u njegovu pravu na naknadu. Medicinska struka morala bi širokom analizom prakse pronaći kriterije koji bi osigurali jednako osnovno medicinsko vrednovanje pretrpljenih ozljeda, a time i stupnja, odnosno postotka smanjenja životne aktivnosti (kolokvijalno - invalidnosti).²⁴ Pritom ne bi trebalo podcijeniti važnost iskustva stečenog u primjeni već spomenutih tablica invalidnosti.²⁵

Pri ocjeni težine povreda, odnosno posljedica, sud ne smije mehanički primjenjivati podatak o utvrđenom stupnju invaliditeta u oštećenika, već ga mora stavljati u odnos prema drugim okolnostima slučaja koje utječu na iznos naknade. Tako gubitak jednog prsta na ruci, koji medicinski čini doživotni invaliditet od 10 do 15 % (dakle, u relativno malom postotku), može osobi određenog zanimanja potpuno promijeniti život. Primjerice glazbeniku (pijanistu) gubitak tog tjelesnog organa potpuno onemogućuje daljnje bavljenje tim zanimanjem

²² U praksi se uobičajilo govoriti o *stupnju invaliditeta* kao činjenici važnoj za odluku postoji li smanjenje životne aktivnosti, a zatim pravo i u kojem iznosu na naknadu neimovinske štete. Valja napomenuti da nije riječ o invaliditetu u smislu propisa o mirovinskom invalidskom osiguranju, već o utvrđivanju činjenice je li zbog štetnog događaja i u kojoj mjeri smanjena oštećenikova životna aktivnost. To se uobičajilo izraziti postotkom kao zaključnom ocjenom stupnja smanjenja te aktivnosti.

²³ Literatura: Marović, Anton; Štimac, Siniša, *Metodika izračuna ukupnog postotka smanjenja životne aktivnosti*, Odvjetnik 9-10/2005., str. 38 - 42.

²⁴ Pokušaj stvaranja ujednačenih medicinskih kriterija kod Dušana Zečevića, Josipa Škavića i suradnika, *op. cit.* u bilj. 5, str. 281 - 289. Vidi također prijedloge za korištenje *Europskih indikativnih tabela za ocjenu umanjenja psihičkog i fizičkog integriteta*, usp. bilj. 5.

²⁵ O tome opširnije piše autor ovog rada u članku *Uloga medicinskih vještaka u parnicama za naknadu štete*, Zakonitost 11-12/85., str. 1350.

(profesijom). U toj situaciji sud ne smije mehanički primijeniti isključivo kriterij utvrđene medicinske posljedice (smanjenje životne aktivnosti - "invaliditet"²⁶ 10 do 15 %²⁷). Pravičnu novčanu naknadu treba dosuditi s obzirom na tu činjenicu, ali i s obzirom na druge okolnosti slučaja u kojem je osobita težina povrede prava osobnosti u tome što je oštećeniku praktički promijenjen dotadašnji način života i slobodan izbor profesije. Valja po životnoj logici pretpostaviti da saznanje oštećenika da mu se život zbog (formalno) male tjelesne ozljede bitno mijenja dovodi do duševne boli jakog stupnja i dugog trajanja. U takvoj situaciji sud je ovlašten, uz odgovarajuće obrazloženje, bitno odstupiti od orijentacijskih kriterija i dosuditi oštećeniku (bitno) veću pravičnu novčanu naknadu.

Dakako, to je ovdje izneseno samo kao ilustracija i kao podsjetnik da **suđenje u predmetima neimovinske štete zahtijeva primjenu pravnog standarda pravičnost, a ne samo matematiku koja proizlazi iz mehaničke primjene orijentacijskih kriterija.**

Summary

Ivica Crnić *

SIGNIFICANCE OF THE ORIENTATIONAL CRITERIA OF THE SUPREME COURT OF THE REPUBLIC OF CROATIA FOR AWARDING JUST PECUNIARY DAMAGES FOR NON-PATRIMONIAL LOSS

The Croatian legal order recognizes the injured party's right to indemnification of non-patrimonial damage. However, the highly complex issue here is the objectivity of the medical and legal criteria used when assessing whether the injured party actually has a right to such indemnification and if so to what amount. It was noted that different criteria were used in awarding just pecuniary damages for non-patrimonial loss, i.e. for cases in which the previous Obligations Act (hereinafter referred to as OA/91) is applied. In order to

²⁶ U tom smislu i odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-869/93 od 25. 5. 1994.

²⁷ U "mehaničkoj" primjeni Orijentacijskih kriterija to bi značilo dosudu odštete od (samo) 11.000,00 kuna za trajne doživotne posljedice, koje su puno teže jer zapravo mijenjaju oštećenikov život.

* Ivica Crnić, LL. M., lawyer, Petrova 182, Zagreb

harmonize this practice, the Civil section of the Supreme Court of the Republic of Croatia, at its meeting held on November 29, 2002, considered and adopted the *Oriental Criteria for determination and the amount of money required to settle the just pecuniary damages for non-patrimonial loss (hereinafter referred to as Oriental Criteria)*).

These Criteria do not cover all the recognized forms of non-patrimonial damage according to OA/91, since they are limited to some of the most important and most frequent cases. The Criteria were determined before the collection of data on the practice of county courts as second instance courts. It was pointed out during the discussion and the adoption of the Criteria that for lesser consequences lesser sums of money should be awarded as damages, whereas for serious or particularly serious consequences the injured party should be awarded higher amounts (than had been the case so far), since those who were particularly hard hit should be given that kind of satisfaction to be able to cope more easily with their hardship, which in some cases left them with serious lifelong consequences. In this way, the Supreme Court of the Republic of Croatia stressed the need for social solidarity in cases when the victim (the injured party) suffered particularly serious consequences of a harmful event.

The author points out that the *Oriental Criteria* are not a mathematical formula which can automatically be used for determining and calculating the just pecuniary damages. Therefore, the court is authorized after giving a proper explanation to considerably depart from the said *Oriental Criteria* and award the injured party a considerably higher just pecuniary indemnity when the special circumstances of the case so require. Adjudication in cases of non-patrimonial loss therefore also requires the application of the legal standard of justice and not only and solely the mathematics deriving from the mechanical application of the *Oriental Criteria*.

Although the *Oriental Criteria* were adopted at the time when the OA/91 was still in force, it will still be possible to apply them to a certain extent even when just pecuniary damages are awarded applying the new Obligations Act (OA), which has been in force since January 1, 2006. Here the author is primarily thinking of the way to determine the amount of just pecuniary damages for physical pain and suffering as facts applicable to art. 1100 of the OA. However, we believe that they will be applicable when determining emotional distress and suffering as a fact applicable to art. 1100. In order to determine whether the injured party is experiencing emotional distress and suffering as a fact (not on legal grounds), i.e. whether he has loss of amenity and/or pain and suffering, etc. In fact, the loss of amenity and/or pain and suffering allows us to draw a conclusion as to whether the injured party is experiencing emotional distress and suffering, how intense and for how long a period.

However, considering the fact that the breaches of the right to personality mentioned in the OA as non-patrimonial damage are only enumerated as examples (art. 19 relating to art. 1046 of the OA), it is obvious that the above mentioned *Oriental Criteria* no

longer cover all the cases and that there is a need to harmonize the criteria so that for one and the same factual and legal situation the injured parties would be awarded the same damages (constitutional principle that all are equal before the law). In any case, the potential new orientational criteria would have the same significant features as the present ones, and they too would not be mere mathematical formulas for calculating the just pecuniary damages.

Key words: non-patrimonial damage, medical criteria, physical pain, suffering, Orientational Criteria of the Supreme Court

Zusammenfassung

Ivica Crnić*

DIE BEDEUTUNG DER RICHTKRITERIEN DES OBERSTEN GERICHTSHOFES DER REPUBLIK KROATIEN FÜR DIE ZUSPRECHUNG EINER BILLIGEN ENTSCHÄDIGUNG FÜR NICHTVERMÖGENSSCHÄDEN

Die kroatische Rechtsordnung erkennt das Recht eines Geschädigten auf Ersatz eines Nichtvermögensschadens an. Dabei stellt sich die äußerst komplexe Frage nach der Objektivität der medizinischen und auch der juristischen Kriterien, nach denen zu beurteilen ist, ob der Geschädigte überhaupt Anspruch auf eine solche Entschädigung hat, und wenn ja, in welcher Höhe. Es wurden unterschiedliche Kriterien der Gerichte bei der Festsetzung billiger Entschädigungen für Nichtvermögensschäden festgestellt, d.h. in den Fällen, in denen das frühere Obligationengesetz (im weiteren Text: ZOO/91) zur Anwendung kam. Um eine Angleichung der Rechtsprechung herbeizuführen, hat die Zivilkammer des Obersten Gerichtshofes der Republik Kroatien in ihrer Sitzung am 29. November 2002 die Richtkriterien und -beträge zur Festsetzung der Höhe einer billigen Entschädigung für Nichtvermögensschäden (im weiteren Text: Richtkriterien) beschlossen.

Diese Kriterien umfassen nicht alle anerkannten Formen des Nichtvermögensschadens nach dem ZOO/91, sondern beschränken sich auf einige wichtige, die in der Praxis gehäuft vorkommen. Der Festlegung dieser Kriterien ging die Erhebung relevanter Daten über die Rechtsprechung der Gespanschaftsgerichte in zweitinstanzlichen Verfahren voraus. Bei der Verabschiedung der Richtkriterien ging man insbesondere davon aus, dass für geringere Folgen geringere Schadenersatzbeträge zuzusprechen seien und der Geschädigte für schwere

* Ivica Crnić, Diplom-Jurist, Anwalt, Petrova 182, Zagreb

oder besonders schwerwiegende Folgen höhere Entschädigungen bekommen sollte (als in den Urteilen zuvor der Fall war), weil gerade schwerwiegend Geschädigten eine solche Genugtuung zustehen soll, dass sie die Schadenslage, die manchmal bleibende, lebenslange schwerwiegende Folgen nach sich zieht, leichter ertragen können. Dabei setzt der Oberste Gerichtshof der Republik Kroatien den besonderen Akzent auf die erforderliche Solidarität der Gesellschaft, wenn ein Opfer (Geschädigter) unter besonders schwerwiegenden Folgen einer Schadenshandlung zu leiden hat.

Der Autor hebt ausdrücklich hervor, dass die Richtkriterien keine mathematische Formel darstellen, die automatisch zur Festsetzung und Berechnung einer billigen Entschädigung herangezogen werden kann. Die Gerichte haben daher den Spielraum, mit einer entsprechenden Begründung auch wesentlich von den Richtkriterien abzuweichen und dem Geschädigten einen (wesentlich) höheren Schadenersatz zuzusprechen, sofern die besonderen Umstände des Falles dies erfordern. Die Urteilsfindung in Schadenersatzfällen für Nichtvermögensschäden erfordert somit die Anwendung des Rechtsstandards der Billigkeit und nicht einfach bloßer Mathematik durch die mechanische Anwendung der Richtkriterien.

Obwohl die Richtkriterien verabschiedet wurden, als das ZOO/91 in Kraft war, wird ihre Anwendung in gewissem Maße auch möglich sein, wenn es darum gehen wird, aufgrund des neuen Obligationengesetzes (im weiteren Text: ZOO), das seit dem 1. Januar 2006 in Kraft ist, billigen Schadenersatz zuzusprechen. Der Autor bezieht sich hier in erster Linie auf die Art und Weise, wie die billige Entschädigung für Schmerzen und Angst als die Anwendung von § 1100 ZOO begründende Umstände ermittelt wird. Doch auch bei der Ermittlung seelischer Schmerzen als Sachverhalt nach § 1100 ZOO werden sie meines Erachtens anwendbar sein. Um festzustellen, ob ein Geschädigter seelische Schmerzen leidet, muss als Tatsache (nicht als Rechtsgrund) ermittelt werden, ob seine Lebensaktivitäten gemindert sind, eine Entstellung eingetreten ist u. Ä. Die Umstände einer geminderten Lebensaktivität und/oder Entstellung lassen den Schluss zu, ob ein Geschädigter seelische Schmerzen leidet und mit welcher Intensität und Dauer.

Aus der Tatsache, dass die einen Nichtvermögensschaden begründenden Verletzungen von Persönlichkeitsrechten im ZOO lediglich exemplarisch aufgelistet werden (§ 19 in Zus. mit § 1046 ZOO), geht offensichtlich hervor, dass die Richtkriterien nicht mehr alle Fälle umfassen, in denen die Kriterien angeglichen werden müssen, damit bei identischem Sachverhalt und Rechtslage die Geschädigten die gleiche Entschädigung bekommen (Verfassungsgrundsatz der Gleichheit vor dem Gesetz). In jedem Falle werden auch für allfällige neue Richtkriterien dieselben wesentlichen Merkmale gelten wie für die jetzigen, nämlich dass auch sie keine rein mathematischen Formeln für die Berechnung einer billigen Entschädigung sein können.

Schlüsselwörter: Nichtvermögensschaden, medizinische Kriterien, körperliche Schmerzen, seelische Schmerzen, Richtkriterien des Obersten Gerichtshofes